

CSALÁD ÉS ISKOLA.

NEVELÉS-OKTATÁSÜGYI SZAKKÖZLÖNY,

szülők, kisednevelők, tanítók és a nevelésügy barátai számára.

KIADJA A KOLOZSMEGYEI TANÍTÓ-TESTÜLET.

FELELŐS SZERKESZTŐ: Rieger Imre.

Belmunkatársak: DR. BARTÓK ISTVÁN, BOROS GYÖRGY, BOGA KÁROLY, DR. CSERNÁTONI GYULA, CZIRJÁK ALBERT, DR. FERENCZI ZOLTÁN, SÁNDOR JÓZSEF.

Megjelenik — július és augusztus havakat kivéve — havonként kétszer, legalább egy ivnyi tartalommal.

Előfizetési ára: egész évre 3 frt, félévre 1 frt 50 kr.

Pályázatok s egyéb hirdetések petit soronként 5 krral számíttatnak.

E közlöny beltartalmát illetők a szerkesztőhöz (Lyceum-épület); az előfizetési pénzek, hirdetések és reklamációk pedig — NAGY KÁLMÁN közs. isk. igazgató-, egyleti pénztárnok czimén — a kiadó hivatalba (Feleki út 1. sz. a.) küldendők.

Válasz a nagy-szebeni tanító testületnek Erdély néptanítóihoz intézett nyílt levelére.

Meg voltunk bizva, hogy terjesszünk a t. választmány elé véleményes jelentést a szebeni állami népiszkolák tanító-testülete által az erdélyrészi néptanítókhöz intézett azon nyílt levél tárgyában, melyben a szebeni pályatársak arra hívják fel az erdélyrészi tanítókat, hogy az 188⁵/₆-ik iskolai év végén tartsanak az E. M. K. E. támogatása érdekében Kolozsvárt egy gyűlést.

Mi a kérdésben megalkottuk véleményünket, de hogy az ügy annál több oldalról nyerjen megvilágítást, felkértük annak megvitatására a nevelésügyi bizottságot is, minél fogva alábbi jelentésünkben a kiküldött szűkebb körű s a nevelésügyi bizottság közös megállapodását van szerencsénk tárgyalási alapul a t. választmány elé terjeszteni.

Teljes elismeréssel vagyunk a szebeni pályatársak buzgó törekvése s mindenek felett eléggé nem méltányolható példaadása iránt, hogy ingyen magyar nyelvi tanfolyamot rendeztek az idegen ajkuak számára s hogy azt oly szép sikerrel indították meg.

Meg vagyunk győződve, hogy ezen szép kezdeményezés nem a lelkesedés pillanatnyi fellobbanásának, hanem egy olyan komoly elhatározásnak eredménye, mely a dolog lényegét akkor is fentartja, ha azt kellene tapasztalni az elhatározóknak, hogy óhajtasuk egyes részletei nem teljesíthetők. Ezen meggyőződésben míg az elhatározás azon részét, hogy az idegen ajkuakat ingyen tanítják, a dolog érdeme szerint méltányoljuk, egyszersmind tartózkodás nélkül kijelentjük, hogy az 188⁵/₆-ik iskolai év végével Kolozsvárra tervezett közgyűlést czélszerűnek nem tarthatjuk a következő okokból.

Az E. M. K. E. által kitűzött cél érdekében az erdélyrészi tanítóknak külön gyűlést tartaniok nem szükséges, mert ez egyesületnek tagja lehet kivétel nélkül minden tanító, minélfogva joga lesz megjelenni annak gyűlésein. Az ilyen közgyűlés elég tért nyit a tanítóknak, hogy elmondják nézeteiket úgy a tanítói kar kebelébe foglalt pályatársak számára, mint elbírálás és megvitatás tárgyul azoknak, kik a tanítók szű-

kebb körén kívül állván elfogultság nélkül ítélnének az elmondottak felett.

De a Culturegyesület nem csak közgyűlésén ad alkalmat a tanítónak, hogy bármely irányu jó gondolatát érvényesítse, hanem igazgató választmányára folyó év november 12-én tartott gyűlésén azt is kimondván, hogy a választmány kebelében egy külön közművelődési szakosztályt fog alkotni, ez által megjut egy újabb tért nyitott, hol a tanítók véleményeikkel hasznos szolgálatot tehetnek az ügynek.

Egy másik hely, a hol tanítók a munkakörükbe tartozó általánosabb érdekű kérdéseket megvitathatják az országos tanítói képviselői közgyűlés, melynek legközelebbi tárgyul a felnöttek magyarnyelvi oktatása is ki van tűzve.

De ha mindezek nem volnának is, elég alkalmuk van a tanítóknak tapasztalataik elmondására, az azok feletti elmélkedésre, egymás felvilágosítására s buzdítására a tanügyi szaklapokon kívül az egyes iskolák tanítóinak kebeli módszertani értekezletein, a körök összejövetelein s a tanítótestületek évi közgyűlésein, mely szűkebb körű gyűléseken, tanácskozásokon, valamint a módszertani, úgy a helyi viszonyokból felmerülő kényesebb természetű neveléstani kérdéseket is több sikerrel lehet megvitatni, mint a népes nagy gyűléseken.

De az erdélyrészi tanítóknak egy ilyen különleges közgyűlése nem csak hogy nem szükséges, hanem még hátrányos is. Ne vegyük figyelembe azt az esetleg felmerülhető balmagyarázatot, mintha az erdélyi tanítók ezen külön kis országos gyűlések által annak akarnának kifejezést adni, hogy Erdély még most is külön ország, mint némelyek óhajtanák. Vegyük az ügynek egy elsőben csak pénzbeli oldalát. Egy ilyen gyűlés sok pénzbe kerül, akár az egyes tanítók, illetőleg testületek hordozzák a költséget, akár a hogyan egyik helyi lap megpendítette, az E. M. K. E.-re háramlanék a kiadás terhe.

Ha a tanítóknak maguk költségén kellend útazniok, mert arra, hogy e czélból az államhoz folyamodjunk segélyért, még gondolni is szégyenlenők, alig lehet reménylenünk, hogy a gyűlésre kellő számú vidéki tanítók jöhessenek el a legjobb akarat mellett is Kolozsvárra.

Ha az E. M. K. E. vállalkoznék, a mit szintén alig remélhetünk, az erdélyi tanítók külön gyűlése költségeinek viselésére olyan nagy felelősséggel állának szemben, melynek elvállalását nagyon is meg kellene gondolnunk. Ez a pénz közvagyon, a nemzeté, melynek mi is tagjai vagyunk, s a magyar nemzeti buzgóság oltárán lerakott fillérekhez még kínálva is csak úgy nyulhatnánk arczpirulás nélkül, ha öntudatunk azt mondja, hogy az elfogadott fizetést egyenértékű szolgálattal viszonzni tudjuk. Magunk részéről kétségünket vagyunk kénytelenek kifejezni a felett, hogy a jelzett szempontból, a nyárára tervezett tanító-gyűlés eredménye képes lehetne akár a feléje irányuló közvároskozás méltányos igényeit kielégíteni, akár a lelkiismeretes tanítók magyar hazafiai aggodalmát megnyugtani.

De van e dolognak egy más oldala is. Tagadhatatlan, hogy az E. M. K. E. létrejövését nem minden honpolgár fogadja egyenlő bizalommal. Vannak elfogultak, vagy rövidlátók, kik gyanus szemmel nézik ezen nemes irányu egyesület lépéseit.

Az ilyen bizalmatlankodók elől, nyilvánuljon bár e bizalmatlanság tartózkodásban, vagy támadásban, féltéken meghátrálni gyávaság lenne. Amde a megszaladás és kihívó támadás közt nagy különbség van, s hogy bizonyos eljárás melyik fogalom alá fogható a kettő közül, azt mindig az érdekelt fél dönti el. Tudjuk, hogy a tanítók ezen országos gyűlési sorakozása semmi legkisebb támadási célt sem rejt magában; de arról nem vagyunk bizonyosak, hogy vajjon így látják-e ezt azok is, a kik az E. M. K. E. számtalanszor kimagyarázott ártatlan törekvését is más szemüvegen nézik, mint mi.

A néptanító senkitől nem irigyelhető s el nem vitatható munkaköre első sorban az iskolában s a rábizott gyermekek családjában határozódik s csak másodsorban terjed ki azon ügyekben eső családokra, kik a magyar nemzeti közművelődésnek megnyeritették. A tanítónak azon bizalmat kell felébresztetni iskolájában s annak körében, hogy ő senkit a közművelődés, közérkölciség s magyar hazafiság számára kijelölt ösvényen kívül más irányba terelni nem akar.

Maradjon meg mindenki annak, a minek megmaradni szeret, csak tanulja meg, a mit egy magyar honpolgárnak tudni kell s ne bántsa azt, a mit egy magyar hazafinak bántani nem szabad.

Valamint az írott törvények mellett az erkölcsiség szabályait nem csak követni, hanem szeretni is kell nemzetiségi, osztály és vallás különbség nélkül, úgy a magyar hazafiai érzés s magyar állameszme által a lelkiismeretbe előírt szabályokat sem tekinthetni egy helyes gondolkozásu magyar honpolgár sem tehernek.

Ezen elvet minden józan észjárásu magyar hazafinak el kell ismernie s annak hirdetését össze kell kötnie az iskola fogalmával. Ez oly bizonyos, hogy a ki ezt országosan akarná bizonyítani, csak annak kétségbevonhatlan igaz voltát ingatná meg.

Ezt minden tanító tudja országos gyűlés nélkül is s ennek igazsága elismerését megkivánhatja attól, a ki gyermeke nevelését rábízta. Az iskolák immár jelzett kétségbevonhatlan hivatását, mely szerint azoknak testileg, lelkileg ép s a magyar állameszme hű magyar honpolgárokat kell nevelniök, nem szükséges a tanítók zajos fellépése által újból meg újból hirdetni s ezzel a bizalmatlankodókat, a kiket saját képzeletök festette rémképek úgy is eléggé ijesztgetnek, minden

igaz ok nélkül az iskolától visszariasztani. Vigye el a szülő minden előleges hirhallások nélkül a gyermekét az iskolába, mint olyan helyre, a hol becsületet, emberséget s egyéb hasznos tudnivalókat tanul s győződjék meg a tanító tényeire alapított saját tapasztalásából, hogy megfelel-e az iskola azon feladatának, melynek meg kell felelnie.

A szebeni tanítók megmutatták, hogy teljesen értik, a mikre rámutatánk s nemcsak beszélni, hanem tenni is tudnak; haladjanak hát azon jó úton, melyen megindultak, kitartó buzgósággal tovább. Ennek bizonyára több haszna s jó hatása lesz úgy az ország összes tanítóira, valamint általuk a hazai magyar nemzeti közművelődésre, mint a mennyi hasznot a tervezett gyűlés a legjobb esetben eredményezhetne. *)

Fazakas József, Sárdi József, Rieger Imre,
mint a választmány által kiküldött bizottság tagjai.

Melyek az iskolás gyermekek leggyakoribb betegségei s mit tehet a tanító azok ellen?

(Vitatétel, előadatott a gyalui tanítói kör 1885. nov. 28-án tartott gyűlésén.)

Mielőtt tárgyam felolvasásához fognék, jónak látom szives figyelmöket, elnézésöket, s netáni fontosabb észrevételeik közlését kórni, hogy ez által is ezen parlagon hevert tér műveltség s munkám kerekded egészé leg en. A tárgy különben is oly fontos, és szinte közönséges, hogy ma napság a napilapokban úgy, mint a szaklapokban, az egyesek között úgy, mint az egyletekben, szakkörökben úgy, mint laikusok között egyformán lehet hallani a közegészségügy gyarló állapotáról s ennek mi módon való javíthatásáról. A rendkívüli halandóság, az igen nagy mérvü satnyulás, a különféle és nagy mértékben előálló betegség-nemek stb. méltán is irányozhatták e tere a figyelmet.

Ha csak egy futólagos pillantást vetünk is a minden irányban nyilvánult haladásunkra pár évtized alatt, úgy találjuk, hogy a reform alkalmával ezen ügy, az egészségügy, nem részesült a kellő és megérdemelt méltatásban. S nagy fontossága most lett valójában felismerve, most már mindenképen, minden irányból és minden eszközzel segíteni akarnak e bajon, sajnos, hogy még most is drágán és úgy is kis mértékben jutunk előre. A jámbor óhajításokkal telt felolvasásoknak s még congressusoknak is a kivehető irány szerint kevés valódi haszna leend. A bajt előbb tudni kell felismerni csirájában, azután útasítani, módokat és eszközöket megállapítani azok alkalmazására stb. stb. Folytathatnám így tovább is. Felsorolhatnám az orvosok s más szaktekintélyek nézeteit ezen intézmény mellett és ellen, de figyelmöket azokkal nem fárasztom, rátérek ezen kis előzmény után feladatomb megoldására. Figyelemmel kísérem az iskolák növendékeit s az orvosok észleletei alapján, tapasztalatommal erősített nézeteimet röviden előadom az iskolás gyermekek gyakoribb betegségeiről és arról, hogy mit tehet a tanító azok ellen.

Az iskolába feladott 6 éves gyermek előtt új világ áll nem csak alaki vagy más tekintetben, hanem

*) A kiküldött bizottságnak ezen előterjesztését a kolozsmegeyi tanító-testület válaszmánya egyhangulag elfogadta.

egészségtani tekintetben is. Megváltozik nem csak külsőleg és szellemileg, hanem egész valójában. Ez alkalommal van aztán nagy szükség az egészségtani ismeretre, mert minél jártasabb a tanító az egészségtanban, minél körültekintőbb és figyelmesebb az egyes gyermekek különbözően nyilvánuló tüneteire, annál kisebb mértékben árt növendékei testi és szellemi világának. S hányan vannak mégis, kik ezeket nem veszik figyelembe s alkotnak ez által még nagyobb válaszfalat a család és iskola között. Ily alkalommal a helyett, hogy fokozatosan vezetnék bele az iskolai életbe, az is megtörténhetik, hogy pálczát tör a tanító növendékei jövője fölött s kétségbe van esve az elérendő eredmény miatt. Ha az ily tanító csak egy keveset is gondol a változásokra, bizonyosan kevesebbet aggódnék s nem is panasznál.

Megint egy újabb kivánság a tanítótól! Nem! Ennyit saját érdeke is megkövetel. Hogy azután mit kell tenni és mennyiben terhelheti a vád bárki részéről s mennyiben lesz alapos, azt lássuk alább.

Az egészségre nézve legelső kellék volt a lakás, az most is, s az is lesz. Most már nézzük e tekintetben iskoláinkat. Kevés kivétellel mind béreltek. Mint-hogy nincs miben válogatni, azon egészségtani követelmények: hogy az iskola legyen egészséges helyen, a község központján, csendes helyen, annyi magas, ilyen területű, bal vagy jobb oldalról világítva stb. stb. mind elenyésznek, a legtöbbszőr épen ellenkezőjét találjuk. Képzeljünk most már egy bérelt helyiséget, gyarló felszereléssel, aránytalan számu növendékkel, vagy jobban mondva túltömve rosz padokban, úgy hiszem mindnyájunk előtt igaz lesz az a vád is, hogy az iskola a legtöbb betegségnek fő forrása. Ezen aztán nem segít sem a módszer, sem a paedagogiai tapintat, nem maga az orvosi tudomány sem.

Igaz ugyan az is, hogy ezen vád a lakó házra is áll, sőt a legtöbbnél még súlyosabb, de ott még sem okoz annyi veszedelmet, mint az iskolában. Mert míg az iskolában 5—6 órai komoly munkát teljesít naponkint, addig otthon tetszése szerint mozoghat künn és bent egyaránt.

Vegyük ezután azt, hogy a tanítandókban sem járnak el módszeresen, s plane az egészségtannak megfelelően. Sok dolgot nem szemléltetünk úgy a hogy kellene, mert idő sincs rá, házi feladatokat hagyunk stb. Azután nem vesszük figyelembe az egyes tanuló képességét, családi s más körülményeit. A fenti vád még jobban fog terhelni. Legfőbb részleteiben — úgy gondolom — már fel is soroltam azon okokat, melyek az iskolás gyermekek egészségének ártanak s részben a tanítóéknak is, hátra van még a gyakoribb betegségek felsorolása s vitatételem előadása. Igérem, hogy rövid leszek.

1-ször. *Egészségbeli zavarok a táplálkozásban* s ebből kifolyólag rendetlenség a vérforgásban és egész szervezetben. Ezeknek folytán a gyermekek meghalványodnak, megsoványodnak, étvágyukat elvesztik, izgatottak, ingerlékenyek, szomorúak s igen gyakran panaszkodnak főfájásról.

Hogy az iskolába feladott gyermekek mindenikén s mindenik neme észlelhető-e tanév elején — mondani is felesleges — a nemet. Igen sokféle s különösen a gyengébb idegzetűeknél észleltetett, Hogy ezen észlelt korlátolt ne legyen, minden tanítótól több egészségtani ismeretet, úgy szólva orvosi fogást kellene kívánni,

mint a mennyiél birunk. Addig a míg ez meglesz, legyünk ovatosak.

2-szor. *A gerincoszlop elferdülése.* Ha a tanító nem ügyel, az írás és rajzolásnál vetheti meg alapját ezen betegségnek minden növendék.

Ilyenkor a növendék a felső testet nagyon előre tartja, a jobb vállát és kart felemeli, a mellett az asztalhoz nyomja, a bal kezét a testen feküve tartja, a papírt vagy palatáblát ferdén fekteti, hogy a tollhegyét láthassa.

Hogy aránylag mégis oly kevés a ferde gerinczűek száma, oka egyfelől a tanítók tapintatában, a czélszerűbb iskolai padban, s főképen a szabad mozgásra vihető vissza. A figyelmes és szakértő szemlélő előtt leginkább feltűnhetnék e baj, ha azt nézné, hogy a jobb váll valamivel magasabban van, mint a bal, s hogy állításom igaz legyen, a leányokat ajánlom megfigyeléskép, mert itt többet láthat.

3-szor. *A közellátóság (myopia.)* Ha jól emlékszem a „Család és Iskola“ vegyesek rovatában is jelent meg ezen betegségről egy kis statisztika, melyben ki van mutatva, hogy mennyire terjed e betegség s melynek okozójául az iskola lett feltüntetve. Mindnyájan is tudjuk, hogy ezen baj a könyvek és irkák közel tartásából ered leginkább, mit viszont a rosz világítás vagy az igen aprón nyomtatott betűk olvastatása idézethet elő nagyobb és nagyobb mérvben.

Mint-hogy ezen betegség az elemi iskoláknál csak részben fejlődhetik ki, azért a fő vád sem terheli azt. Ezen betegségre különben meg kell jegyeznünk azt, hogy a fokozatos fejlődést a legjobban tartja s a 25 éves kornál kifejlődik.

Hogy az orvosi tanács alapján választott szemüveg ezen bajt lokalizálja, bizonyos, de hogy a legtöbb még inkább rontja az is.

4-szer. *A tüdővész.* Ezt is sok orvos iskolai betegségnek veszi, de határozott álláspontot egyik fél sem bír elfoglalni. Hogy a sok por, rosz levegő, az írás és rajolás alkalmával a tüdő fejlődésének gátolására közreműködhetik ezen betegségnél, logikailag meg is engedhető.

5-ször. *A fejfájás. Orrvérzés. Paizs mirigy megdagadása (iskolások golyvája).* Ezek már kisebb jelentőségűek s nem is oly veszélyesek. Ezek mind a hibás testtartás kifolyásai. Ilyenkor a vércsere nem lehet rondes, minél fogva sok helyt az erek vagy megdagadnak, vagy megrepednek. Az iskolások golyváját a szűk gallér és kabátujjak idézik elő, de komolyabb bajjal elenyésztetése sem jár.

6-szor. Mint ritkább esetet fel lehetne említeni az elmebeli zavart s a tanulók öngyilkosságait is, de ez minket nem érdekel, szóban is csak megemléskép hozom.

Szerintem tehát a gyakoribb iskolai betegségek lennének: *Egészségbeli zavarok a táplálkozás és vérforgásban. A gerincoszlop elferdülése. A közellátóság, fejfájás, orrvérzés, tüdővész és paizs mirigy megdagadása.*

Hogy ezen betegségek nagy része nem a tanító eljárásától függ, az előzményekben felsoroltam. Elenyésztesökre első sorban kell központi és egészséges helyen épült iskolai szoba. (Magától értetődik a fal és ablak stb. nagyság). Orvosi méretek alapján készült isk. pad, s egy tanteremben annyi növendék, hogy mindenünnen legalább 3 köbméter levegő jusson. Legyen szellőztető készülék, egyenletes fűtés és világítás.

A tanító eljárásától függő bajok a korai iskolázás, megterhelőleg a tanító által, ha azt erején felüli munkára kényszeríti. A fő különben a tanítónál, hogy szemléltetve tanítson, házi feladatot keveset adjon s a testgyakorlatra súlyt fektessen.

Ezek után megvitatás végett előterjesztem a következő vitatételeket:

1-ször. Jogos-e az a vád, hogy az iskola sok betegségnek fő forrása?

2-szor. Melyek azon betegségek?

3-szor. Mennyiben és mely betegségeknek működhet közre a tanító.

4-szer. Hogy és mi által segíthet ezeken legkönnyebben?

Méltóztassanak tehát jól megfigyelni úgy a hallottakat, mint saját észleleteiket s itt elősorolva állapítsuk meg a legjobbat, nem feledvén azon czélt, hogy ne az iskolának, hanem az életnek neveljünk testben és lélekben erős polgárokat.

Borbély József.

Egyesületi élet.

A maros-tordamegyei ált. tanító-testület évi közgyűlését 1885. december hó 2. és 3-ik napjain Lénárt József ref. főtanodai tanár elnökle alatt Maros-Vásárhelyt a megyeház nagy termében tartotta meg.

I. Nap.

December hó 2-án d. e. $\frac{1}{2}$ 10 órakor a polgári iskola növendékei által szabatosan előadott ének után a szép számmal egybegyűlt tagokat egyleti elnök a már megszo-kott tartalomdús megnyitó beszédével fogadta, mely éljenzéssel fogadtatott s annak emlékkönyvbe való írása kimondott. A megnyitó beszéd után Deák Lajos kir. tanfelügyelő míg egyfelől örömmel adott kifejezést annak, hogy egyletünk — különösen vidéki — tagjai nem tekintve a mostoha időjárást, ily szép számmal jelentek meg, másfelől tudatni kívánja, miszerint megynk egyik nemes keblű úrnője özv. báró Bánffy Jánosné, született báró Weselényi Józsefa önnagysága egyletünk javára 100 frtot, a most létesített segély-egylet részére szintén 100 frtot adományozott. A közgyűlés ezen nemes adományt hálás köszönettel fogadta, melynek tolmácsolására az elnökség bízott meg.

Ezek után következtek az előterjesztések a különböző át- és leiratokról.

Első helyen olvastattak a mult közgyűlés alkalmával tiszteletbeli tagoknak megválasztott nagys. Gönczi Pál és Buzogány Áron miniszteri tanácsosok köszönő leiratai, melyek lelkes éljenzések között vétettek tudásul. S minthogy nagys. Gönczi Pál miniszteri tanácsos közelebről ő Felsége a király által a Lipód-rend lovagkeresztjével lett kitüntetve, ezen ötletből egyletünk részéről üdvözlő felirat küldése hártározatott.

Lénárt József elnök igen szépen emlékezett meg az „erdélyi magyar közművelődési egylet“ alakulásáról, melynek kapcsán tudatta, miszerint választmányunk nem várvá be a közgyűlés tartását, — jóváhagyás reményében — 100 forinttal az alapítók tagjai sorába lépett. A választmány ezen intézkedését a közgyűlés általános helyesléssel fogadta.

Hasonló örömmel vette a volt kisküküllői tanító-egyletnek írásban bejelentett nyilatkozatát egyletünkhöz való csatlakozása ügyében.

A tervbe vett „Évkönyv“ szerkesztésére kiküldött bizottság jelentése is megtétetvén, a további intézkedések megtételére a választmány bízott meg.

A tárgysorozat 5-ik pontját képezte a jegyző évi jelentése, melyben úgy az igazgató választmány, mint a körök évi működése híven lett feltüntetve. E jelentés szerint az egylet összes tagja 236. Választmányi ülés tartatott 7, melyen 60 ügydarab intéztetett el. A gondosan egybeszerkesztett jelentés emlékkönyvbe vétetett.

Szabad előadást tartott Nagy Ferencz cs.-szt.-iványi tanító egy általa módosított számoló gép és egy méhkaptárról. Mindkét eszköznek használata — tekintve azok czélszerűségét — ajánlatott a tagoknak.

Felolvasást tartott Gergely Lajos radnótfái er. ref. lelkész „Az iskolai fegyelemlről,“ melynél a következő pedagógiai elvek igen szépen illusztrálva és a tárgyhoz illő szakértelemmel adattak elő. A közgyűlés ezen nagy gondal egybeállított tanulságos felolvasást köszönettel fogadta s egyuttal felhatalmazta a választmányt annak kinyomtatására.

Miután a bizottságok kiküldésével a mai nap tárgysorozata lejárt, elnök az ülést d. u. $\frac{1}{2}$ 2 órakor bezárta.

2 órakor a szokásos közeled volt, melyen mintegy 50 tag jelent meg, hol a szellemes pohárköszöntők sora alatt egy pár órát igen kedélyesen töltöttünk.

II. Nap.

December 3-án $\frac{1}{2}$ 9 órakor tömegesen jelentek meg a tagok a szentmiklós-utcai ev. ref. fiu iskola helyiségében a Szekeres Elek és Dabóczi György tanítók által tartott gyakorlati tanítások meghallgatására, melyek úgy a kinvezett bizottságok véleménye, mint a jelenlevő tagok által minden tekintetben igen sikerűeknek nyilvánítottak.

10 órakor a mintegy 120 egyleti tagot miután elnök szívélyesen üdvözölt, olvastatott a megelőző napon tartott ülés jegyzőkönyve, mely hitelesítetett.

Tályai György m.-szt.-királyi tanító sikeresen fejtegette e tételt: „Mennyiben nyilik tere a népiskolának a hazafias jellem fejlesztése.“ A felolvasás emlékkönyvbe vétetett elismerés és köszönet nyilvánítás mellett.

A már ismert tárgysorozat rendén felolvasatott a lét-sitendő „Segély-egylet“ alapszabályainak elkészítésére kiküldött bizottság jelentése, mely csekély módosítás után elfogadtatott.

Tudásul vétettek a kiküldött bizottságok jelentései.

A választmány és a körök által előterjesztett indítványok közül nevezetesebbek:

a). Tiszteletbeli tagokul megválasztattak: gr. Bethlen Istvánné született gróf Teleki Ilona önnagysága, Gyertyán István és Gergely Lajos radnótfái ev. ref. lelkész.

b). Egyletünknök 100 forinttal való belépése az „Eötvös-alap“-ba.

c). Elfogadtatott azon indítvány is, hogy a közgyűlés kronként Sz.-Régenben tartassék s egyuttal a következő gyűlés helyül a nevezett város tüzetett ki.

d). Maros-Tordamegye földrajzának megírására 100 frt. pályadíj tüzetett ki.

e). Ugyancsak az indítványok során 2 pályadíj lett bejelentve, egyik egy közegészségügyi, másik nevelés-tudományi tétel reafejtésére, előbbi dr. Agyagási Károly, utóbbi Nemes Ödön szivesége folytán.

A jelzett s még számos keblü ügyek elintézése után a közgyűlés részéről egyleti elnöknek, a most és már számtalanszor tapasztolt fáradhatatlan ügybuzgó fáradozásaiért a népnevelés érdekében elismerő köszönet mondatott, mely hangos éljenzésekben nyilvánult, s ezzel a gyűlés d. u. $\frac{1}{2}$ 2 órakor véget ért.

A gyalui tanító-kör 1885. november 28-án tartott gyűléséről.

A kolozsmegyei tanítótestület gyalui köre e f. tanévben I. rendes gyűlését f. évi nov. 28-án tartotta meg Gyaluban, az állami iskola helyiségében.

A gyűlésen szép számban megjelent érdeklődők között, tisztelhetni szerencsénk volt az ottani állami iskola derék és a nevelésügy iránt melegen érdeklődő gondnoksági elnökét: tiszteletes Deési Gyula ev. ref. lelkész, és Nagy Kálmán községi vezértanító urakat (utóbbit Kolozsvárról.)

Gyűlésünk lefolyásáról a következőket jegyezhetem. Nyilvános tanítást tartott Póczi Gyula áll. isk. tanító, az I. fiu osztályban az „írva-olvasás“-ból, mely a jelen voltak tüzetes megbírása után sikerültnek mondatott ki.

A tulajdonképeni gyűlést 10 órakor Bocz István elnök nyitotta meg. Megnyitó beszédében röviden visszapillantva körünk lefolyt két évi működésére, azon meggyőződésének adott kifejezést, hogy ezen működésből nyilvánossá lett körünk életképessége, további fennállhatósága pedig a tagok buzgalma és működése folytán biztosítva van.

Tetszéssel fogadott beszéde után, a tisztviselők választása ejtetett meg, a folyó (188⁵/₆.) egyesületi évre, ismétlenül is egyhangulag megválasztván elnöknek Bocz István gyalui, jegyzőnek Súlyom János szucsáki áll. tanítók.

A tárgysorozat következő pontját Szász Sándor szász-lónai tagtárs felolvasása töltötte be. „Az erkölcsi és anyagi nevelésről s annak hiányairól“ értekezett meggyőzően, érvekkel bizonyítván úgy erkölcsi nevelésünk némely hiányait, mint azt, mennyire szükséges ifjúságunknak oktatása a munkára, így a méhészet, gyümölcsfatermesztés és nemesítésre. Ugy ezek, mint az erkölcsök helyesebb irányban való fejlesztésére, az úgynevezett „legény egyletek“ alkotásával óhajt segíteni, melyeknek mikénti szervezésére vázlatos tervezetét is ismertette. Ezen egyletek alkotásában a tanítók lehetnek kezdeményezők s majdan annak vezetői.

Körünk nem akarva ezen fontos ügy megvitatásába jelenben beleereszkedni, felolvasónak köszönettel adózott, s műve alapján az általa ajánlatba hozott egyletek ügyének tárgyalására s vitatételük alakjában leendő előterjesztésre, a következő gyűlésre, alólirt vállalkozott.

Következett Borbély Józsefnek „Az egészségügy köréből“ felállított tételeinek megvitatása. Bevezetésül imertette azon mozgalmat, mely közegészségügyünk felkarolásával, újabb időben megindult. Különösen érdekel bennünket az iskolai-egészségügy kérdése, ennek köréből megvitatásra a következő tételeket állítja fel:

1. Jogos-e azon vád, hogy az iskola sok betegségnek főforrása?

2. Melyek azon betegségek?

3. Mennyiben? és mely betegségeknek működhetik közre a tanító?

4. Hogy és mi által segíthet ezeken legkönnyebben?

Köri gyűlésünk a tételeket élénken megvitatta, s a következő határozatokat hozta.

Az 1-ső tételre, melyből a „sok“ szó töröltetett, s helyette „némely“ tétetett: az iskolával szemben a vád részben alapos, mivel némely betegségnek tenyésztője, némelynek pedig tovább fejlesztője.

2. E betegségek: egészségbeli zavargások a táplálkozásban és a vérkeringésben, iskolai fejfájás, orrvérzés, rövidlátás, hátgerincz elferdülései, pajzsmirigy megdagadása.

A 3. és 4. tételre nézve kimondatott, hogy a tanító e betegségek többjénél helyes módszertani kezelés és tapintatos bánásmód által, részben hathat fellépések ellen. Mert számtalan helyen maga az iskolai-épület czélszerűtlensége, rossz padok és berendezés mozdítja elő az iskolai betegségek tenyésztését. Szintoly káros hatással vannak különösen a rövidlátás előmozdítására a mostan is használatban levő kék és piros vonalzasú író és rajzfűzetek, melyek kiküszöbölése az iskolákból igen óhajtható.

Végül alólirt olvasta fel értekezését: „a kiseddóvás és népiskoláról“ fejtegetve annak szükségességét a nép, az iskola és a társadalom érdekében, bezárva értekezését a kiseddóvásnak hazánkban való fejlődéséről összeállított vázlatával.

Elöl kellett volna említenem, hogy az áll. isk. felsőbb osztályaiból (III—VI fiu- és leány) alakított vegyes énekar a megnyitó b. előtt igen szabatosan énekelte el Kölcsey „Hymnusának“ egy pár szakát. A méltó elismerésben részesült ezen „meglepetést“ óhajjuk, hogy Bocz István és kedves neje többször is szerezzék meg számunkra.

A kör a jövő gyűlés helyéül ismétlenül is Gyalut tűzte ki.

Súlyom János.

IRODALOM.

„Magyar nyelvgyakorló a magyar beszéd tanításához.“ Felnöttek és a magyarul nem tudó I. foku ipariskolai növendékek számára írta: Láng Mihály a nagy-szebeni állami népoktatási intézetek igazgatója.

Mint czimlapjáról is láthatni, e mű több (1—3) füzetből áll. Ez ideig csak az I. füzet hagyta el a sajtót, hanem alólirt tudomása szerint nem sokára a 2. és 3. füzet is meg fog jelenni.

Tájékozásul a mű megjelenésének ismertetését, illetőleg bírálatát megelőzőleg nem tartom fölöslegesnek az érintett mű keletkezésének rövid történetét elmondani.

A nagy-szebeni állami népiskolák tanító-testülete a felnöttek magyarnyelvi tanfolyamának megnyitását megelőzőleg az ide bivenő segédkönyvek megválasztásáról tanácskozott. Megkapta a jót úgy ebben, mint amabban, de egyúttal előre érezte azokban a tanfolyam körülményeivel szemben tapasztalt nehézségeket és hiányokat. Az ösmert és e célra választható könyvek közül a 14 csoport és 4 osztályba sorozott felnöttek alsó osztályai számára legalkalmasabbnak találta a testület egyelőre Kakujay Károly «Magyar nyelvgyakorló és olvasókönyv» című nem magyar ajku népiskolák számára írt művét; a felsőbb oszt. számára Dr. Gyulay Bélának az alsó foku kereskedelmi iskolák számára írt «Olvasókönyv»-ét. Az első sok jó oldala mellett különösen alkalmas azok számára, kiknek íratott. A 20—60 éves koru iparos-, nyomdász-, kereskedő és tisztviselők részére annyiban nem alkalmas, a menyinyiben o vasmányainak tárgya nem a felnöttek foglalkozása köréből, hanem legnagyobb részben a gyermekkor fogalom világából meríték. A második, illetve Dr. Gyulay «Olvasókönyv»-e nem a nem-magyar ajku, hanem a magyar nyelvet már meglehetősen nyelvtani készséggel bíró növendékek részére íratott.

A felnöttek tanfolyamának megnyitása előtt sejtett aggodalmak a megnyitás után tapasztalati úton nyertek bebizonyítást. Ily körülmények közt jött az ismertetendő könyv szerzője azon gondolatra, hogy megkísérti egy különösen a nem magyar ajku felnöttek által használható, és az írás-, olvasás-, b-széd- és nemkülönbben a legszükségesebb fogalmazványok készítés módjának elsajátítására alkalmas könyv megírását. Célom lévén bemutatni írónk üdvös és a körülményekből kifolyt szándékát, áttérek műve I. füzetének ismertetésére.

Az I. füzet három részének elseje a kisalaku írott és nyomtatott betűket az azokhoz csatolt írás és olvasási gyakorlatokat foglalja magába; a második részben a nagy alaku írott és nyomtatott betűket mutatja be az alább részletesebben ismertetendő olvasmányokkal; a harmadik rész a műben előforduló szóknak olvasmányok-kint rendezett magyar-német szótárát képezi. Lássuk e részeket egyenkint.

Felnöttek és oly tanulók számára lévén szánva e mű, kik már valamely nyelven az írás és olvasást elsajátították, e célból a

hangzók nem egyenkint, hanem csoportokban vannak előadva. Az 1. csoportba valamennyi írott és nyomta ott kis alaku magánhangzó föl van véve. A 2—8 csoportba részint a kiejtés nehézség-szerinti fokozatával, részint rokonhangzásuk, és részint az összehasonlítás szempontjából együvé tartozó valamennyi egyszerű és összetett más-salhangzó tárgyalatik. Előnye e résznek, hogy már az első négy mássalhangzó bemutatása után érthető s a beszéd gyakorlására alkalmas és egyszerű mondatokat foglal magában. Ez eljárást tapasztalhatni fokozatosan mindaddig, míg valamennyi hangzó együttes gyakorlását bevégzi. Némely mássalhangzók csoportonkénti bemutatásával kívánatos lett volna, ha nem is mondatok alkalmazásával, mihez írunk nagyon ragaszkodott, hanem egyes szók felvételével több alkalmat nyújtani a mássalhangzók kellő elsajátítására. 15—20 szóval megemelve ez olvasás és írási gyakorlatokat, alkalma lett volna valamennyi mássalhangzót úgy a szó elején, mint annak közepén és végén gyakoroltatni. A „g” betű azon gyakorlatban, melynek homlokán áll, nem fordul elő; a „g” azonban használva van, mielőtt annak ismertetéséhez ért volna. Megjegyezhetem azonban, hogy az összes magán és mássalhangzók az általában 1—8-ig összefoglalt gyakorlatokban, kellően és könnyűséggel elsajátíthatók és jól begyakorolhatóak. Az I. rész 9-ik pontja magánhangzók és mássalhangzók elnevezés alatt czekek külön-külön csoportba foglalva mutatja be.

A munka különösen kiváló becset a második részben azonnal szembevetően föllelheti. Itt 14 pont alatt részint csoportokban, részint összesen mutatja be szerző a nagy alaku írott és nyomtatott betűket 26 olvasmány kíséretében. Valamennyi olvasmány részint az ipar-, földművelés-, családi élet-, kereskedés-, történelem és földrajz köréből, részint a szokottabb üzleti és hivatalos érintkezések tárgyaiból. Különösen érthető és rövid mondatok, nemkülönben a gyakorlati életben előforduló szokottabb szók és kifejezések jellemzik az olvasmányok mindenikét. Egyes iparágakból merített olvasmányokon kívül «A penzváltó», «Béla király», «A város», «A katoná», «Árpád fejedelem», «Az orvos», «A nemes testvér», «A járvány», «A törvényszék», «A nyár», «Életbiztosítási és kölcsönös segélyező egyesületek» és stb. olvasmányok, mint nem magyar ajkú felnőtteknek írt kifejezéseik, valamint tárgyaik és alkalmas bekezdőgyakorlatok anyagául szolgáló dolgozatok igen szépen sikerültek. Az elmondottakon kívül különösen kiemelhető a részből azon módszer, melylyel a szükségesebb nyelvtani szavalkal is megismerheti a tanulót. Az egymással csoportosítható névragok és névutók szokottabbjait kettesével-hármasával fokozatosan az olvasmányokban alkalmazza oly módon, hogy a ragok és névutók a rendszerint feltűnően nagyobb betűkkel vannak a szók után nyomva. Az ezekből vonható szabályok közlését aztán természetesen a tanítóra bizza. Így tanítja meg még ugyancsak a füzetben a melléknévek fokozását és az igék három főidejének egyes és többes számú harmadik személyét.

Végül a harmadik részben az olvasmányok czime szerinti csoportokban az előforduló szokat és egyes nehezebb kifejezések magyar-német fordítását adja, hogy ez által úgy, az illető tanító, mint tanuló munkáján könnyítsen.

A nagy nyelzadrótnon kiállított 48 oldalra terjedő füzet igen csinos és tiszta nyomással, keilő nagyságu írott és nyomtatott betűkkel jelent meg Nagy-Szebenben, 1885. A szerző tulajdona. A szótárnak más nyelvre alkalmazása által nemcsak német, hanem bármely nyelvű tanulók, különösen olyanok, kik már egy nyelven írni és olvasni tudnak, kitűnő sikerrel használhatják.

Tóth Károly.

Maros-Tordamegye 188⁴/₅-ik tanévi tanügyi állapota.

Valahányszor bármely kis adat is tudomásomra jut, mely tanügyünk előhaladása mellett bizonyít, örömmel ragadom meg az alkalmat, hogy azt nyilvánosságra hozzam! És teszem ezt nem csak azért, hogy azon vezérterfi, ki egy megye tanügye emelkedésére nagyban befolyhat, ez által is eli merésben részesüljön, miután meg vagyok győződve, hogy egy hivatását egészen átérző férfinak teljesen elég elismerés a kötelesség teljesítéséből származó tiszta öntudat, — hanem teszem ezt azért egyfelől, hogy a tanüggyel közelebbről nem foglalkozó nagy közönség is ez által tudomást szereve tanügyünk előhaladásáról, a tanügy iránti érdeklődése felbresztések sőt fokoztassék is, — másfelől, hogy mi közmunkásai a tanügynek, munkásságunk általános képét látva, az elért eredményekből még több erőt, kitartást és munkakedvet merítsünk, s ez által annak még odaadóbb, még önfeláldozóbb munkássai legyünk!

Maros-Tordamegye jelen tanévi tanügye valóban oly képet tár elénk, mely a laikus érdeklődést az iránt minden esetre felbreszteti, s melyből annak munkásai még egyfelől kitartást és foko-

zott munkakedvet meríthetnek a jövőre, látva, hogy nem hiában munkáltak eddig is, addig másfelől bizonyosságát látjuk annak, hogy jó vezérlet — az eddigi tanügyi adatok után ítélve a nem a legjobb hírek örömdő — megyei tanügyünket hová képes vinni, fejleszteni! — Fokozza az ebből merített tudat tanfelügyelők iránti szeretetünket, bizalmunkat, mint a mely munkásságunkat sok tekintetben meg fogja könnyíteni, a mennyiben az összetartás mellett munkásságunkban az egyöntetűséget is, — mint a tanügy előhaladásának egyik kiváló postulatumát, — mind inkább és inkább fogja fejleszteni!

Ha Maros-Tordamegye tanügyének képét akarnám adni, úgy megyénk jelen évi tanügyi állapotát feltüntető s alább közölt adatok, abban egy sok szép reményre jogosító, ragyogó pontként tűnnek fel; én azonban e helyett csupán az 188⁴/₅ évi tanügyi állapotokat fogom ismertetni, itt-ott összehasonlításokat téve az 188³/₄ és 188²/₃-ik tanévek tanügyi állapotaival, mivel meg vagyok győződve, hogy a figyelmes olvasó úgy is észre fogja venni a nagymérvű haladást, a mely *alig két év folyamata alatt éretett el!*

És most lássuk az egyes adatokat rendre.

1.) A megye összes lakosságának száma 158,999, mely számnak 16.2 % -át teszik a tankötelesek.

2.) Iskola van: a) állami 6; b) községi 4; c) felekezeti 250; d) magán 4; összesen 261.

3.) A felekezeti iskolák közt van: a) róm. kath. 28; b) gör. kath. 65; c) gör. keleti 32; d) ev. ref. 104; e) unitárius 13; f) lutheran. 6; g) izr. 2; s így a megelőző tanévhez képest 2, az 1882-hez képest pedig 9 felekezeti iskolával van több; mely több-lebből 4 a róm. kathra, 5 az ev. reformra, és 1 az unitáriusokra esik.

4.) Tanköteles gyermek kimutatott: a) 6—12 éves 18196; b) 13—15 éves 7557; s így összesen 25753.

5.) Iskolába járt, még pedig: a) elemi iskolába 12980; b) ismétlő iskolába 3809; c) magán iskolába 77; d) közép tanodába 303; összesen 17169, a mi az összes tankötelesek 66.66 % -át teszi, mely szám az 1882. évvel összehasonlítva 11 % javulást mutat.

6.) Iskolába nem járt 8584, a mi az összes tanköteleseknek 33.33 % -át teszi, s a mi az 1882. évihez képest 12 % -al kedvezőbb eredmény.

7.) Az iskolába járók közt volt vallásra nézve: a) róm. kath. 1976; b) gör. kath. 3642; c) gör. keleti 1899; ev. ref. 7804; e) unitárius 738; f) ágostai 799; g) izr. 311.

8.) Nyelvre nézve az iskolába járók közt: a) magyar 10829; b) német 799; c) román 5541.

9.) a) Nyolcz hónapig járt iskolába 9921 tanköteles, vagyis a megelőző tanévhez képest 30 % -os, az 1882. évi eredménnyel szemben pedig 92.5 % -kal több! b) Nyolcz hónapnál kevesebb ideig járt iskolába 7248, míg 1882-be az ilyenek száma 10811-et tett! vagyis a különbözet az 188³/₄ tanév javára 33.9 %!

10.) Fél napi mulasztás büntetett pénzzel 2211, igazoltatott 141268; mindkét esetben a megelőző tanévhez képest 19.8 % javulás mutatkozik!

11.) Az iskolából kilépettek közül tudott jól: a) olvasni és írni 1551; b) csak olvasni 302; mely eredményeket ha a megelőző tanévvel összehasonlítjuk, előbbinél 59 %, utóbbinál pedig 211 % -kal mutatkozik kedvezőbb eredmény! Maga ezen egyetlen adat is, — mely bár szoros összefüggésben van az okleveles tanítók szaporodásával, — már eléggé bizonyít megyei tanügyünk jó vezetése, s ebből folyó előhaladása mellett! Ha tovább is így haladunk — a mihez alapos reményeink vannak, — úgy meg vagyunk győződve, hogy a „csak olvasni tud”-ok rovata nem sokára teljesen üresen fog maradni, a mi már valóban kívánatos is lenne nem csak nálunk, hanem mindennütt a hol az még megvan, miután tanügyi előhaladásunk egyik fokmérőjét épen ebben látom. Ezt pedig jó vezetés, s a mi kitaró igyekezetünk mellett, — meg ha az ismétlők oktatása is a törvény értelmében fog rendeztetni, t. i. hogy csak azon tankötelesek léphetnek az ismétlő tanfolyamba, kik az elemi hat évi folyamát jó sikerrel végezték, — minden nehézség nélkül el lehet érni!

12.) A tanítók száma volt 315; ezekből: a) képesített 184; b) nem képesített 131; aa) rendes 291; bb) segéd 24. — A képesített tanítók száma 1882 óta 86-al növekedett.

13.) Tanítási nyelv volt: a) magyar 161 iskolában; megelőző tanévhez képest 5-tel, 1882-hez képest pedig 16-tal több; b) német 6; c) román 79; d) magyar-román 18. A c és d pont alattiak román nézve a megelőző tanévvel szemben 6-tal, és 1882-vel szemben pedig 16, illetve 20-al mutatnak kedvezőbb eredményt.

14.) Az oktatás tartatott az iskola fenntartók tulajdonát képező saját helyiségben 236; bérelt helyiségben 28. Tantermek száma volt 319. Tanítói lakás volt 255.

V E G Y E S E K.

15.) Az iskolák rendelkezésére áll: a) faiskola 200; b) iskolakert 137; c) testgyakorló tér 56. Az a) alatti a mellőző tanévvel szemben 15, 1882-vel szemben pedig 128-al; b) alatti 127 és 133-mal; c) alatti számok 44 és 49-el több faiskolát, illetve iskolakertet és testgyakorló tért tüntetnek fel. Minket főleg az a) alatti eredmény érdekel kiválólag, miután a faiskolák szaporodásában s azok okszerű kezelésében egy hatalmas tényezőt látunk arra nézve, mely népünkét úgy az erkölcsi, mint anyagi előhaladásában hathatósan támogatni fogja! Nem ok nélkül mondja hazánk egyik gazdasági vezetője Korizmics László: „... hogy az lenne a nemzet legnagyobb jövedelje, ki népünkkel a futenyjlesztést megkedveltetni tudná!” E tekintetben pedig a népiskolák legtöbbet tehetnek. Faiskolát tehát minden népiskola mellé!

16.) Taneszköz van: a) fekete tábla 363; b) szemléltetési képgyűjtemény 17; c) fali olvasó tábla 243; d) számoló gép 187; e) Magyarország fali térképe 199; Osztrák-magyar monarchia térképe 31; g) Európa térképe 109; h) földtérkép 54; i) földgömb 157; j) természetrajzi képgyűjtemény 143; k) természettani képgyűjtemény 50; l) rajz és szépirási gyűjtemény 38; m) tanítói és ifjúsági könyvtár 51; n) népkönyvtár 21. Az itt közölt adatok és a megelőző tanévek eredményeivel szemben meglepő szép haladást tüntetnek fel, mi megint tanfelügyelőnk ügybuzgalmának tudható be, ki megyéje minden iskoláját megjárva, személyesen igyekezett a létező hiányokról tudomást szerezni, s azoknak pótlását törhetlen erővel kereszttől is vinni, a mennyiben egy tanév alatt 1638 forint áru taneszközt eszközölt ki miniszter úr ó nagyméltóságánál, s osztott ki a szegényebb iskolák között felekezeti és nemzetiségi különbség nélkül! Ennek hatása az évi zárvizsgákon bemutatott tanítási eredményben látható is volt mindenütt!

Legszébb eredmény mutatkozik azonban az m és n pontok alatt közlöttben, — a mennyiben még a megelőző tanévben az egész megyében tanítói és ifjúsági könyvtár 42, 1882-ben pedig csak 6 volt, addig e tanévben ezen közhasznú könyvtárak száma 51. Népkönyvtár pedig még 1882-ben egy sem volt s a megelőző tanévben is csak 17, addig e tanévben ezek száma 21-re emelkedett, — mit bizonyára mindenki, — ki a tanügy iránt csak kevésbé is érdeklődik, s ki ismeri ezen könyvtáraknak erkölcsi hatását és jövőbeli hivatását, — örömmel vesz tudomásul, s örömmel adózik elismeréssel tanfelügyelőnknek az ezen téren is kitüntetett buzgalomért, főleg ha még azt is hozzáadjuk, hogy egyes ilyen könyvtárak gyarapítását saját adakozásával is jelentékenyen előmozdította!

17.) Az iskolák évi jövedelmét képezik: a) készpénz 84277 frt; b) termények pénzértékben 35515 frt; összesen 119792 frt.

Az iskolák évi jövedelme az állami egyenes adó 22-28 %-ának felel meg. Ezen adatokban Maros-Vásárhely sz. k. város tanügye is beemlegetik.

Ha a fentiekben feltüntetett igen örvendétes eredményhez még hozzáadjuk, hogy a magyar nyelv e tanévben 18 román iskolában tanított akkor, a midőn 1882-ben csak 2-ben, hogy az egészséget — melynek tanítása csak február habában rendeltetett el, — 5 iskolában jeles, 42-ben jó, és 12-ben csekély eredménnyel, — s így összesen 58 iskolában tanított, — hogy az isk. takarékpénztár intézménye kezd nálunk is meghonosodni, s hogy végre megyénkben a jelen tanév folyamán 7 új iskolaház épített, úgy joggal elmondhatjuk, hogy megyei tanügyünk rövid két év alatt is sokat — nagyon sokat javult, úgy hogy ezzel a legülkövetelöbök is biztos meg lehetnek elégedve.

Meg vagyok győződve — az előzmények után következtetve, — miszerint azon általános óhaj teljesedése, hogy megyénkben az eddigieknél több állami iskola állíttassék fel, nem fog sokáig magára várni! Az állami iskolák felállításának szükségességét — főleg megyénk felső részében, az itten uralgó nemzetiségi viszonyokból lehet megítélni. Vannak községek megyénk felső vidékén, melyek egészen idegen elemek közé vannak ékelve, — mint pl. Györgény-Szent-Inre is, — s melyekben a magyar elem nagyon vesélyeztetve van! Hunyadmegyét kivéve egész hazánk részünkben sehol sem áll oly mostohán a magyar elem ügye, mint éppen megyénk e felső vidékén a régi felső és alsó járdásokban, hol összesen három állami iskola van csak, s ezek is, — mert állandó helyiséggel és kellő számú tanerőkkel nem bírnak, minden igyekezetük mellett is alig bírnak hivatásuknak megfelelni. — E helyzet javítását várjuk mi, — s ismerve tanfelügyelőnk erélyét és ügybuzgalmát, — teljes reménnyel! — Hiszük, hogy felsőbb helyen is méltá yolni fogják tanfelügyelőnk ez irányú törekvését, annyival is inkább, mivel egész megyénkben 1875 óta egyetlen állami iskola sem épített, a mi hogy magyar nemzeti szempontból mekkora hátránnyal járt és jár, csak azok tudják, kik az itteni viszonyokkal közelebbről ismeretesek! Adja isten, hogy jövő évi tanügyi ismertetésben az állami iskoláknál is szaporodást constátálhassak! Ez lenne nem csak az én, hanem egy egész megyéresz általános nagy öröme!

Onükron.

— Lapunk ügye. A „Család és Iskola“ tizenegy évi fennállása óta anyagi tekintetben sohasem részesült a kellő pártolásban. A kiadó egyesület mindig csak anyagi áldozatokkal tarthatta fenn, mit főleg annak tulajdoníthatni, hogy t. megrendelőink a lapdíj beiktetését nem eszközölték a kellő pontossággal. Most midőn ez évfolyamból az utolsó számot adjuk ki, bizalommal kérjük összes hátrálékosainkat, hogy tarozásaikat a jövő hó első napjaiban kiegyenlíteni sziveskedjenek. Egyuttal tudatjuk, hogy a Koloz megyei tanfelügyelő, mint e lapok kiadója, újabban biztosította a „Család és Iskola“ fennállását az 1886-ik évre. Lapunk az e délyi részek egyetlen tanügyi organuma, s mint minden tekintetben független szak-közönség fontos elhivatással bír. Bizton reméljük, hogy úgy t. karitásaink, mint az iskolai előjáróságok és tanítói testületek részéről lapunk jövőre a kellő támogatásban fog részesülni s így fennállása továbbra is biztosítva lesz. Előfizetési f. hlvásunkat a január 1-i számban közöljük, addig is tudatjuk, hogy az előfizetési feltételek az eddiek maradnak.

A szerkesztőség.

— A kolozsmegyei tantestület az „Eötvös-alap“ új alapszabályai értelmében a 100 ft egyleti tagdíjat az „Eötvös-alap“ pénztárába befizette. Ha a sok tanító-egylet közül csak 100 tenne eleget e kötelezettségnek, úgy az „Eötvös-alap“ 10.000 frt alapítványi összeggel gyarapodnék rövid idő alatt, minek megtörténtét óhajtjuk és reméljük.

— A kolozsmegyei tantestület nagymási köre folyó év decz. hó 30-án d. e. 9 órakor tartja meg ez évi második rendes gyűlését Nagy-Almásán, melyre a tagokat s a tanügy iránt érdeklődőket tisztelettel meghívja: Szász Károly főlköri elnök.

— Tantestületünk központi bizottságai az új egy. i évben megalakultak. A nevelésügyi bizottság elnökévé Kozma József nőképezési igazgató tanár, s jegyzővé Klisch Lajos tanító választották. A könyvbíráli bizottság elnökévé Fazakas József kép. tanár, jegyzőjévé Mező Dániel tanító választották.

— Az erdélyrészi magyar közművelődési egylet szakosztályai közelebből megalakulnak. E szakosztályok egyike, a melyre igen fontos hivatás vár, a nevelés-oktatásügyi. Az egylet készpénz alapja eddig 86,128 frt. Az ezen felül aláirt, de még be nem fizetett összeg meghaladja a 20,000 frtot.

— A kolozsvári ipariskolákat, melyek eddig államsegély mellett tartattak fenn, a város telj. sen átvette az e célra szükséges összeg, a városi költségvetés tárgyalása alkalmával megszavaztatott.

— Kolozsvár város ismétli iskoláiban, melyekben tudvalevőleg csak az 5 téli hónapon át foly a tanítás, a jelen tanévben aránylag sokkal kevesebb tanuló irakozott be, mint a megelőző tanévben. E hanyatlást annak tulajdoníthatni, hogy a városi előjáróság illetékes közegei a tankötelesek behívásánál nem járnak el a kellő eréllyel és szigorral.

— A kolozsvári felsőbb kereskedelmi iskola kereskedelmi akadémiára címzett nyert. Ez iskola igazgatóságának buzgalkodása folytán, az orsz. kiállítás collectiók közül sok igen értékes gyűjteményt kapott.

Kolozsmegye Magyar-Macska községében közelebből új állami iskola nyílt meg Midőn e tényt örömmel közöljük, egyúttal sajnálkozásunkat kell kifejeznünk a felett, hogy a közoktatásügyi kormány e megye területére már elvileg engedélyezett hat új állami iskola megnyithatásának előmunkálatait rendeltetileg beszűntette.

— A szünnidei gyermek-telep egyesület. Ezen jótékony egyesület közelebből tartott Békey Inre kir. tanfelügyelő úr elnökléte alatt választmányi ülést. A felolvasott t. tkári jelentésből kitűnt, hogy az egyesület az idén 25 frt és 25 leányt telepített ki Nagymarosra és Aszódra. A költségek a leányoknál 806 forintra ruktak, a fiuknál 937 forintra. A gyermekek 3 hét alatt fejenként egy-egy kilót híztak. A jövőre nézve elhatározták, hogy nem 8, hanem csak 6 hét-e fogják kitépíteni a gyermekeket és távolabbra a fővárostól. Pénztá maradvány 3611 forint.

— Kisdudóvó-intézetek országosítása. A „Délmagyarországi Tanítóegyesület“ kérvényét tárgyalta közelebből a képviselőház, melyben arra kéri nevezett egyesület az országgyűlést, hogy alkosson törvényt, mely szerint minden község kötelezettnek egy kisdudóvoda vagy legalább is egy gyermek menhely felállítására. Madarász üdvözölte a kérvényező egyesületet, hogy a kormány figyelmét e tárgyra fölhitva, mire Trefort miniszter sietett megjegyezni, hogy e végből nem volt szükség az egyesület kérvényére. Nem tartaná célszerűnek, ha ez ügyben kényszerítő törvény alkotnának, de az igenis szándékában van, hogy évről-évre szaporítsa azt az összeget, melyet a kormány a kisdudóvós ügyére fordít. Miután Komlóssy Ferencz arra kérte a minisztert, hogy ez ügy elintézésé-

nél tartsa szemmel a felekezeti szempontokat, a ház a kérvényi bizottság javaslata értelmében kiadta a kérvényt a közoktatásügyi miniszternek.

— **Tanfelügyelői kinevezés.** A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter *Dr. Tergina Gyula* okl. középiskolai tanárt és magyar nemzeti muzeumi segédőt a sárosmegyei kir. tanfelügyelői állomásra ideiglenesen kinevezte.

— **Kitüntetés.** *Szvorényi József* cisztercita rendi áldozárnak, ki egyszersmind az egri kath. főgymnasium igazgatója, ő Felvége a tanügy terén sok éven át kifejtett sikeres működése elismeréséül a *Ferencz József rend lovagkeresztjé*t adományozta.

— **Új állami iskola Nyitra megyében.** A folyó iskolai évben Nyitra megye következő községeiben állított a magas kormány magyar tannyelvű elemi iskolákat: Szobotist, Kunó Rovenszko, Sztrázsa, Szenicz, Sasvár, Verhó, Nyitra-Zsámbokrét, Nagy-Topolcsány és Pöstyén. A két utolsóban a megnyitások már eszközöltettek is, és a jelentkezők száma mindkét helyen oly nagy, hogy új tanítói állomások rendszerítéséről kellett gondoskodni.

— **Felolvasó estély tanestület által rendezve.** Az alsó-kubini m. kir. állami polgári iskola tanestülete ez iskolai év téli felében havonként egyszer népszerű felolvasó estélyeket rendez. A műsort rendszeresen egy-egy zenedarab, ének vagy szavalat előadása, egy felolvasás és ismét egy-két zenedarab eljátszása fogja kitölteni. Ez alkalommal az alsó-kubini magyar dalegyesület és a zenekör is részt fognak venni az előadásban.

— **Az egri érsek adománya.** Az aranyos-maróthi fiúiskola részére Samassa József egri érsek 8000 frtot adományozott s ebből 4000 frtot február 9-én le is fizetett s 4000 frtot pedig ugyanekkor négy évi részletekben lefizetett magát kötelezte. A szülővárosa népnevelési ügyét lelken viselő főpásztor azonban nem várta be a négy év lefolyását s a még hátralékos 4000 frtot a mut. héten küldte meg.

— **Gyermekkert vakok számára.** Bécsben vak gyermekek számára nyílt meg közelebb egy gyermekert. Egyelőre csak öt gyermek látogatja azt, de már 52-öt bejelentettek.

— **Tanítói fizetések.** Az Osztrák birodalom némely tartományainak fővárosaiban következőképen fizetik a tanítókat: *Hűsz* évi szolgálati idő után Bécsben 1290 frtot kap a tanító; *Grácban* 1180 frtot; *Linczb*en 1110 forintot; *Salzburgban* 1040 forintot; *Prágában* 1210 forintot. A mi drága fővárosunkban jelenleg 20 évi szolgálatban levő tanító csupán 1040 frt fizetést huz s jövőben még kevesebbet fognak kapni az életbeléptetett új fizetési szabályzat szerint a legutóbb kinevezettek, mert míg a régebben alkalmazottak 20 év alatt négy kórpótéléket kapnak, addig az újak ugyanazon idő alatt csak két kórpótéléket fognak részesülni.

— **A réztollak feltalálója** Bürger tanító volt. Találmányát 1808-ban a *königsbergi „Intelligenzblatt“*-ban közzé tette és gyártmányát „*Federschmabel aus Metall*“-nak nevezte el. Egy Perry nevezetű birminghami uri egyén 1830-ban szabadalmat nyert rá és fölvitte dolgát a millomosságig, míg Bürger, a feltaláló, a szegények házában halt meg.

— **Erkölcsmenesítő egyesület** alakítását indította meg *Irányi Dániel* országgyűlési képviselő. Az illető értekezleten jelen voltak: báró *Sennyei Pál*, a főrendiház elnöke, *Péchy Tamás* képviselőházi elnök, *Pauler Tivadár* igazságügyminiszter, *Somssich Pál* a főrendiház tagja, *Jókai Mór*, gr. *Apponyi Albert*, *Helyfi Ignác*, *Thaly Kálmán*, *Szilágyi Dezső*, *Falk Miksa*, *Bartha Miklós*, *Ernusz Kelemen*, *Grünwald Béla*, *Wahrman Mór*, *Madarász József*, *Göndöcs Benedek*, *Horváth Boldizsár* országgyűlési képviselők, *Ballagi Mór* és még többen. *Irányi Dániel* mindenek előtt köszönetét fejezte ki az eszme iránt viseltetett érdeklődésért mindazoknak, kik ezt megjelenésökkel bebizonyították; majd felkéri a jelenlevőket, hogy az eszmecsere vezetésére elnököt válasszanak, mire *Péchy Tamás*, engedve a minden oldalról nyilvánult bizalomnak, elfoglalja az elnöki széket, s felkéri *Irányi Dánielt*, hogy az általa fölvetett eszmét, valamint a kivitel módjait fejtsé ki. E felhívásnak engedve, *Irányi Dániel* előadja, hogy általános a panasz mindenütt, úgy a köz-, mint a magánéletben, az erkölcsök súlyedése miatt; bár nem tartja szükségesnek összehasonlítani a jelen és a mult idők erkölcsi viszonyait, soha nem látta nagyobb szükségnek, hogy az iskola, egyház s a sajtó, mint az erkölcsi élet emelésének hatalmas tényezői, támasz nyerjenek a magán életben. E három tényezőnek az eredményes működésre csak akkor lehet kilátása, ha a társadalom jobbjai megteszik az emberi, felebaráti és hazafias kötelezéseket az erkölcsök ápolásában. Ezt csakis oly egyesület keretében lehet kivívni, melynek van társadalmi súlya; a feladatok teljesítésére az erkölcsmenesítő egyesületet találja célravezetőnek, melynek céljait, eszközeit

a következőkben adja elő: Az erkölcsmenesítő egyesület székhelye Budapesten van; a vidéken ennek főkegyelei működnek; alapít ifjúsági önképző egyesületeket a vallás és erkölcsi élet ápolására; oda hát, hogy a közmulatóhelyek, színházak, a sajtó terén magasabb erkölcsi szempontok érvényesüljenek. Alakít mértékletességi egyesületeket, s oda működik, hogy a takarékosági eszmét életre való intézmények ápolják a legszélesebb körben; működését kiterjeszti a rabsegélyező intézetek alapítására, segéd munkások, cselédek jutalmazására; társadalmi úton oda igyekszik hatni, hogy a választási viselkedések, minők az etetés és itatás, a társadalom erkölcsének szilárd alapra helyezésével veszítsék talajukat. Az egyet kitűzött céljaira a sajtó; a szöszék útján munkál. Igénybe veszi ott, a hol ennek szükségét látja, az egyházi és világi hatóságok, a kormány és a törvényhozás segélyét. Tagjai becsületes férfiak és nők, kik alapító, rendes és pártoló tagok, a szerint a milyen kötelezettséget vállalnak. — A figyelemmel hallgatott tervezet előadása után megindult az eszmecsere, mely igen sok és értékes eszmét hozott felszínre. Résztvettek a tervezet tárgyalásában a jelenvoltak majdnem mindnyájan. Végre pedig az alapszabályok szövegezésére, *Irányi Dániel*, *Horváth Boldizsár*, *Göndöcs Göndöcs Benedek* és *Bartha Miklós* álló bizottság küldött ki. Az értekezlet végeztével *Irányi Dániel* újból meleg köszönetét fejezte ki a jelenvoltak által tanúsított érdeklődésért.

— **Megbotránkozással** értesültünk a napi lapokból, hogy *Balassa-Gyarmaton* a polgári iskola egyik tanítónőjét tanító-társa a halálba üldözte. Reméljük, hogy a közoktatásügyi kormány ez ügyben vizsgálót rendel el, s a bűnöst a tanítói tekintély érdekében a kellő szigorral fogja büntetni.

— **Számos tanítótól**, valamint több nevelés-ügyi laptól kapott felszólítást a „*Magyar Háziasszony*“ című közkeveltségű háztartási, gazdasági és szépirodalmi hetilap, mely a többi között a nevelésre is kiváló gondot fordít, hogy a népnevelők és tanítók nejei és leányai, valamint tanítónők számára, kik szerény jövedelem mellett nem képesek a lapot a teljes előfizetési árért tartani, ez elterjedt lapot hozzáférhetőbbé tegye az által, hogy érdekvédelmet létesít. A „*Magyar Háziasszony*“ kiadóhivatala készséggel engedett a több oldalról hozzá érkezett kívánságnak és elhatározta, hogy lapját tanítónőknek, gyermekértékesítőknél, valamint tanítóknak, családjaiknak 6 frt helyett 4 frtért fogja egy éven át küldeni, félévre 2 frtért, negyedévre 1 frtért. Gyűjtőknek a kiadóhivatal (Budapest, nagy korona-utca 19.) 3 gyűjtött előfizetés után tiszteletpéldánnyal szolgál. E helyes intézkedés bizonyára megérdemli méltánylásunkat s meg vagyunk róla győződve, hogy e közhasznú lap ennek folytán tanítói körökben is méltó elterjedést fog nyerni. Mutatványszámmal ingyen és bérmentve készséggel szolgál a kiadóhivatal mindazoknak, kik hozzá ez iránt legcélszerűbben levelezéssel fordulnak.

Szerkesztői üzenet!

T. Bartók István nevelő urnak Maros-Szent-György. Ön Kolozsvár iskolaszékéről hazug közleményt bocsátott világgá. Én ezt lapunkban kimutattam s tudósítását rágalmazásnak minősítettem. Beküldött válaszban vádam alaposágát egyetlen figyelembe veendő ténnyel sem igyekszik cáfolni, e helyet a képzelhető leggyarlóbb módon, következtetlenül összebadar oly dolgokat, melyek a kérdéses ügygyel semmi összefüggésben nincsenek. E „válasz“-nak nevezett valamit, lapunk tekintélye s az Ön jól felfogott érdeke szempontjából nem közlöttem, és nem közlöm fenyegetései után sem. Ily ügyekben nem szokás fenyegetődzéseket használni, tisztességes ember a sajtóbíróság ítéletére fellebbez. E nyilatkozatommal az ügyet részről befajeztetnek tekintem.

Kolozsvárt, 1885. decz. 18.

Rieger Imre.

TARTALOM: Válasz a nagy-szebeni tanító-testületnek Erdély néptanítóihoz intézett nyílt levelére. *Fazakas József*, *Sárvai József*, *Rieger Imre*, mint a választmány által kiküldött bizottság tagjai. — Melyek az iskolás gyermekek leggyakoribb betegségei s mit tehet a tanító azok ellen? *Borbély József*. — Egyesületi élet. — A gyalui tanítói kör 1885. november 28-án tartott gyűléséről. *Sőlyom János*. — Maros-Tordamegye 1884/5-ik tanévi tanügyi állapota. *Omikron*. — Irodalom. *Tóth Károly*. — Vegyesek.